

Kunst-denksel 9. de Dingen en abstracte kunst (2004)

Fons Heijnsbroek

(In onderstaande 'Kunst-denksel' schreef ik in 2004 over waar ik zelf tegen aanliep in mijn eigen schilderen. Ik schreef dit dan ook verbonden met het maken en overdenken van de abstracte werken die ik toen maakte. Het is een op-zich-staand, kort stukje tekst waarin ik de vrijheid nam om 'hardop' te schrijven - om zo het 'betogen' te vermijden (dacht ik toen). Ik plaatste het ook op website DeKunsten, die ik c. 2001 was gestart)

de Dingen en abstracte kunst:

Abstract schilderen zou een vorm van logica kunnen zijn - logica van het zijn van de beelden. Ik bedoel niet dat het ons meteen wijzer zou moeten maken over het hoe van de beelden. Allereerst gaat het om de erkenning van hun bestaan. Het woord logica is dus eigenlijk fout, dat weet ik. Maar om hier een begrip als ontologie te gaan gebruiken, dat geeft teveel zwaargewicht aan alles. Logica klinkt lichter en helderder, en de kleding van een woord doet toch ook wat.

Abstracte kunst maakt meteen al door haar eigen bestaan enkele belangrijke sprongen. Ten eerste stelt ze het bestaan van het beeld zelf, en aarzelt daar niet over. Behalve als het schilderij zelf aarzelt, maar dat is aan de maker slechts te wijten en niet aan het ontstane beeld.
Bovendien stelt abstracte kunst het bestaan van een beeld, te midden van de andere beelden.
Ten derde wordt er meestal niet voor één speciaal beeld binnen het schilderij gekozen (voor / achtergrond), maar voor alle - wat waarschijnlijk het volstrekt eigene is van de abstracte kunst.

Er is veel verwantschap hierin tussen de moderne abstracte kunst en de vroege Griekse denkers in de tijd voor Plato, zoals Heraclitus. De structuur, het samenhangende geheel van het leven, de grote orde zijn thema's waar zij zich graag mee bezighielden. Het focussen op het ding zelf - zelfs het benoemen ervan, werd (nog) niet gedaan. Ook werd door deze denkers niet iets achter het ding of achter de dingen verondersteld. Zoiets als 'het wezen van... ', werd pas met Plato voor de eerste keer in het denken neergezet.

Ik heb al deze wijsheden van Charles Vergeer, want zelf ben ik beslist geen klassiek lezer, maar ik herken wel overeenkomsten tussen het door hem aangehaalde Griekse vroege denken en de abstracte kunst.

Het denken-in-woorden heeft een fundamenteel wantrouwen in het leven geroepen en aldus belichaamd. Het vanzelfsprekende bestaan van de dingen wordt er niet langer in erkend. De grootste zorg van dit denken is *hoe* het moet denken en *het bepalen* welke zeer behoedzame relaties de woorden nog kunnen hebben met de dingen. Het bestaan van de wereld zelf wordt in twijfel getrokken.

Misschien is het voordeel van het domein van de beelden, dat hier dit wantrouwen nog niet zo is toegeslagen, of dat de (abstracte) kunst zelfs de beelden telkens weer een nieuw soort vertrouwen geeft. Misschien is dat wel een belangrijke taak van de moderne kunst: bevestiging van het zijn en van de relatie tussen de beeldtaal en de dingen.

De Nederlandse abstracte schilder Jaap Nanninga zei nog rond 1950 dat kunst het onzichtbare zichtbaar maakt, waarmee de scheiding van het ding en zijn essentie een gegeven wordt. Er wordt dan weer gezocht 'Achter de dingen' (dat was ook helaas de titel van een tentoonstelling van Daan Lemaire, Ben Vollers en mijzelf in het Glazen Huis van het Amstelpark, zomer 2001), waarmee het bestaan van de dingen zelf wordt uitgehold.

Paul Klee schreef een keer heel resoluut: Kunst maakt zichtbaar. Dat is al een stap verder. De werkelijkheid wordt niet eerst onzichtbaar verklaard om dan pas zichtbaar te kunnen worden. Toch blijft ook hier de kunst een verrekijker. Of een kijkgat in de muur van de dagen waardoor we als kijker mogen turen.

Is abstracte kunst slechts een weergave van het zijn van de dingen? Ik wil het niet geloven, omdat de beelden daardoor bijna woorden gaan worden die iets afbeelden, en in dezelfde vrije val van wantrouwen terechtkomen als de woorden.
Het beeld is in mijn idee zelf een Ding - te midden van de andere beelden in het schilderij. Ze bestaan met elkaar als dingen in samenhang. En het gehele schilderij zelf bestaat als ding in de wereld, met en in relatie tot de dingen van meubels, plafond, vloer en gordijnen of luxaflex waartussen het hangt.
Is er dan echt geen grens? Dat is onze wanhoopsvraag. De angst voor het grenzeloze spreekt zich uit. Nee, er is geen grens. Er is slechts onbegrensdheid. Misschien dat het schilderij ons hierin wil tegemoetkomen, door ons ook zijn omlijsting aan te bieden als grens, en zijn interne samenhang als bindend geheel.